

ZVER VERZUS LESY NA SLOVENSKU – NÁVRHY NA RIEŠENIE SÚČASNÝCH DISKREPANCÍ

Jozef Konôpka • Bohdan Konôpka

Konôpka, J., Konôpka, B.: Game versus forests in Slovakia – suggestions for solving the current discrepancies. APOL, 2022, vol. 3, no. 2, p. 200–212.

Abstract: In this paper, we follow up on the previous works of the first author and other workers of the National Forestry Centre, published mainly in 2019 and 2020. We tried to solve up the mutual relations between forestry sector and game management in Slovakia more comprehensively than there were the cases so far. The analysis begins with a look into the past, including clarification of the situation after World War II until 1989. This first analytical part ends with an assessment of the development of the situation after 1990 and at the present time. Lessons learned from the past can provide ideas for improving the situation in the current period. We emphasize the problem of discrepancies between forestry and game management (hunting) sectors, which are mainly related to the high population of wild game in most area of Slovakia. Predominantly large ruminating ungulates cause unprecedented damage in forest stands by browsing individual organs of trees. Following our analysis, as well as the newly received documents from game management, we present proposals for solving the situation in relation to forestry and partially also to agriculture sectors. Their implementation should lead to a substantial change in the current development, in particular to achieve a better harmony between the strategic goals and intentions of forestry and game management sectors.

Key words: ruminating ungulates; over-population of game; browsing on trees; forestry sector; game management

Úvod

Príspevkom nadväzujeme na doterajšie práce prvého autora a ďalších pracovníkov Národného lesníckeho centra, publikované najmä v roku 2019 a 2020. Pokúsili sme sa riešiť vzájomné vzťahy medzi lesom a zverou komplexnejšie ako tomu bolo doteraz. Analýza začína pohľadom do minulosti vrátane objasnenia situácie po 2. svetovej vojne až do roku 1989. Túto prvú analytickú časť zakončuje hodnotením vývoja situácie po roku 1990 a v súčasnosti. Poučenie z minulosti môže priniesť podnety na zlepšovanie situácie v súčasnom období.

Zdôrazňujeme problém diskrepancií medzi lesným hospodárstvom (LH) a poľovníctvom, ktoré súvisia prevažne s vysokými stavmi raticovej zveri na väčšine územia Slovenska. Prevažne prežívava raticové zver ohryzom jednotlivých orgánov drevín spôsobuje v lesných porastoch nebývalé škody. Pritom situácia najmä v regiónoch s najvyššími stavmi zveri a hlavne čo sa týka mladých rastových štádií lesných porastov je už neudržateľná a vyžaduje promptné riešenia. Problémy súvisia nielen so stratou na drevnej produkcii, ale aj narušením ďalších ekosystémových služieb a znižovaním biodiverzity lesných spoločenstiev.

V nadväznosti na našu analýzu, ako aj na novo prijaté dokumenty z poľovníctva, predkladáme návrhy na riešenie situácie vo vzťahu k LH a čiastočne aj k poľnohospodárstvu. Opatrenia sa členia do dvoch úrovní: 1.) rozhodujúce a 2.) ďalšie. Pritom sa zohľadňuje stupeň aktuálneho ohrozenia porastov zverou. Realizáciou súboru opatrení by malo dôjsť k podstatnej zmene v doterajšom vývoji, najmä dosiahnuť lepší súlad medzi strategickými cieľmi a zámermi lesného hospodárstva a poľovníctva.

Pohľad do minulosti

Ak sa vrátíme do dávnejšej minulosti, pripomeňme si, že až do roku 1947 platil na Slovensku, s menšími úpravami, zákonný článok XX/1883 o polovke. Poľovné právo sa viazalo na vlastníctvo pozemku. Vlastník mohol poľovať na vlastnom pozemku, ak tento mal v celistvosti najmenej 115 ha. Vlastníci pozemku s výmerou najmenej 30 ha v jednom celku sa mohli spojiť a vytvoriť poľovný revír s minimálnou výmerou 115 ha. Ak vlastnili menšie pozemky, výkon poľovného práva prenajímali spolu s pozemkami obce (Bakoš et al. 1995).

Vo vzťahu k lesom a poľnohospodárstvu dôležité sú informácie o početnosti jednotlivých druhov zveri. Po vzniku 1. ČSR, početnosť raticovej zveri, najmä jelenej bola na Slovensku veľmi nízka. V rokoch 1924 až 1929 sa priemerne ročne lovilo len 1 273 jedincov jelenej zveri. Podľa toho počet jelenej zveri bol približne 4 500 jedincov. V rokoch 1933 až 1936 sa lovilo priemerne ročne 2 369 jedincov, čiže dvakrát toľko ako pred desiatimi rokmi. Počas vojny a krátko po nej sa nárast jej početnosti pribrzdil. Potom došlo k jej zvyšovaniu. V roku 1970 odstrel jelenej zveri bol 7 650 a v 1982 roku 11 512 jedincov. Aj v ďalších rokoch sa jej početnosť zvyšovala. Obdobná situácia bola aj pri ostatných druhoch raticovej zveri (Bakoš et al. 1995).

Iná situácia bola pri malej zveri (zajačia, bažantia, kráľičia, jarabičia, vodná, pernatá). Zajačia zver bola v prvej polovici 20. storočia na Slovensku dominantná. V produkcii diviny bola na prvom mieste (67 % z celkovej biomasy). Potom početnosť malej zveri postupne klesala. Koncom 20. storočia sa zaznamenal jej veľký pokles (podiel na biomase zveriny dosiahol v roku 1995 len 5,7 %). K podstatnej zmene nedošlo ani v súčasnosti. Súviselo to so životným prostredím pre malú zver. Konkrétne, najmä s vývojom obhospodarovania poľnohospodárskych pozemkov. V medzivojnovom období bolo poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo (LH) najvýznamnejšími článkami hospodárstva. Rozhodujúca časť obyvateľstva malo uplatnenie a obživu v týchto dvoch odvetviach (napríklad v roku 1925 v nich pracovalo 60 % obyvateľstva). Pritom prírodné podmienky na Slovensku sú veľmi pestré. Poľnohospodárska pôda, napr. v roku 1936 mala výmeru 2,739 mil. ha (z čoho orná pôda tvorila 65 %, lúky 14 %, pasienky 21 %). Špecifikom Slovenska bola (a stále aj je) veľká rozdrobenosť pôdnej držby v dôsledku neustáleho delenia pozemkov medzi všetkých dedičov. V období prvej ČSR 23,3 % ornej poľnohospodárskej pôdy obhospodarovali maloroľníci. Malých hospodárstiev, ktoré nepresahovali 5 ha bolo 297 tisíc (65 % zo všetkých poľnohospodárskych podnikov). Malé výmery parciel, resp. honov vyhovujú predovšetkým malej zveri. Raticová zver, najmä jelenia má veľké „domovské okrsky“, preto nie je možné jej chov realizovať na malých výmerách pozemkov.

V roku 1942 bolo 26,3 % lesov štátnych, 10,4 % obecných, 23,5 % spoločenstevných (urbáre), 3,3 % cirkevných, 5,2 % súkromných a 1,3 % vo vlastníctve základín. Existenčné podmienky pre raticovú zver boli v lesoch lepšie ako na poľnohospodárskych pozemkoch. Jej nízka početnosť v značnej miere súvisela so vzťahom obyvateľstva k nej. Okrem iného, značne bolo rozšírené pytliactvo. Chýbala tu cielavedomá starostlivosť o túto zver. Aj z prehľadu držby lesných pozemkov vidno, že išlo o ich menšie výmery ako v ďalšom období. V príspevku sa zameriame hlavne na raticovú zver, najmä jeleniu, ale aj mufloniú a danieliu, menej na srnčiu a diviačiu. Pôjde najmä o analýzu príčin vzniku rozporov medzi ňou a lesmi, či LH. Pokúsime sa predložiť určité návrhy (alternatívy) riešení, ktoré by mohli prispieť k odstráneniu, či zmierneniu existujúcich rozporov. Nie je to jednoduché. Vyžaduje si to rešpektovanie objektívnych skutočností, a to tak zo strany LH ako aj poľovníctva.

Situácia po 2. svetovej vojne až do roku 1989

Pre lepšie pochopenie okolností v tejto oblasti začneme poľovníckym zákonodarstvom. V roku 1947 došlo k prijatiu zákona č. 225/1947 Sb. o poľovníctve. Zákon pokladal poľovníctvo za hospodársku a kultúrnu hodnotu a zaradil ho medzi odvetvia poľnohospodárskej a lesnej výroby. Najmenšiu výmeru poľovného revíru určil na 150 ha a v revíroch kde sa chová raticová zver na 400 ha. V roku 1962 sa prijal zákon č. 23/1962 Zb. o poľovníctve. Zákon nerešpektoval vlastnícke práva a na ich úkor uprednostňoval užívateľov pôdy. Škody zverou na lesných porastoch boli súčasťou zákonov o lesoch, častí

týkajúcich sa ochrany lesov. Túto problematiku podrobnejšie uvedieme v rámci smerníc na ochranu lesov v rokoch 1953, 1965, 1980.

Smernice na ochranu lesa z roku 1953. Taxatívne sa tu vymenovali úlohy LH. Pre každý poľovný revír bolo povinnosťou určiť prípustný stav zveri, do 30. marca zistiť jej skutočný stav, upraviť odstrel tak, aby zodpovedal únosnosti. V prenajatých revíroch sa vymenúvali tieto úlohy: vypracovať odhady škôd zverou, zabezpečovať odstrel divých králikov, v ochranných lesných pásoch dbať na ochranu sadeníc pred ohryzom zverou králikmi. Boli tu state o preventívnych opatreniach a ochrane kultúr biologickými prostriedkami. Zaujímavé je stanovenie únosnosti škôd zverou pri prevodoch (8 % z počtu sadeníc).

Rámcové smernice na ochranu lesov z roku 1965. V oddiely Ochrana lesov proti škodám zverou uvádzajú: úlohy lesnej prevádzky v ochrane lesov proti škodám zverou, vlastné ochranné opatrenia proti škodám, sledovanie škôd zverou na lesných porastoch, zisťovanie škôd, oceňovanie škôd, uplatnenie nárokov na náhradu škody, evidencia škôd zverou. Rozlišujú sa škody, ak došlo k poškodeniu sadeníc alebo k ich zničeniu, či sejby a k poškodeniu kôry a lyka lúpaním a ohryzom. Sledovalo sa len také poškodenie kultúr, keď následky je nutné odstrániť vylepením, t. j. ak poškodením došlo k prírastku holín, lebo takéto poškodenie malo za následok zníženie kvality drevnej hmoty (lúpanie). Toto poškodenie sa oceňovalo a následne vymáhalo. Súčasťou smerníc boli aj tabuľky na oceňovanie škôd zverou.

Smernice na ochranu lesov v SSR z roku 1980. Problematika sa uvádzala v kapitole Poľovná zver. Obsahujú tie isté časti ako predchádzajúce smernice. Výpočet náhrad škôd sa robil podľa „Pokynov pre výpočet náhrad škôd na lesných porastoch a náhrad pri likvidácii v súvislosti s investičnou výstavbou“. Vydalo ich MLVH ČSSR pod č. 13, publikované v Spravodaji MLVH, 1968, čiastka B). Pri uplatňovaní náhrad škôd platili ustanovenia všeobecne záväzných predpisov, ako aj zákon č. 23/1962 Zb. o poľovníctve a zákon SNR č. 100/1977 Zb. o hospodárení v lesoch a o štátnej správe LH. Podľa § 36 ods. 5 poľovného zákona sa proti rozhodnutiu mohla stránka odvolať do 15 dní od jeho oznámenia. Postihnutej stránke bolo možné výšku náhrady škody fakturovať pri uznaní škody vzájomnou dohodou alebo rozhodnutím komisie alebo súdu.

V rámci poľovníctva sa najväčšia pozornosť venovala chovu zveri. Ak tieto aktivity poľovníctva posunieme do posledných 20. rokov tohto obdobia treba uviesť, že už v roku 1973 Výskumný ústav lesného hospodárstva vo Zvolene (VÚLH) vypracoval prvý koncepčný materiál s názvom **Rozvoj poľovníctva na Slovensku do roku 1985**. V zostručnenej forme ho prijalo Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy SSR (MPVŽ SSR), vtedajšia ústredná štátna správa poľovníctva. Zhodnotil sa tu vývoj poľovníctva do roku 1970, jeho vtedajší stav. Vytýčili sa ciele a úlohy do roku 1985. V druhej koncepcii tohto obdobia sa spracoval koncepčný materiál **Súčasný stav a perspektívy rozvoja poľovníctva na Slovensku** (Hell et al. 1983). Reagovalo sa tu na antropizáciu krajiny a jej negatívne dôsledky na zver, ako aj na zvýšenú ekonomickú náročnosť v celej hospodárskej činnosti.

V tomto období Lesoprojekt Zvolen realizoval Prieskum poľovného hospodárenia v lesoch na Slovensku. Podrobnejšie informácie možno nájsť v Pracovných postupoch hospodárskej úpravy lesov (HÚL) v roku 1981 a v Technickej príručke HÚL (1984). Posledne sa o tom písalo v publikácii Konôpku (2019).

Vývoj poľovníctva v tomto časovom období sa podrobne zhodnotil až po zmene spoločenského zriadenia v roku 1989, v dokumente **Súčasný stav a návrh koncepcie rozvoja poľovníctva na Slovensku do roku 2010** (Hell et al. 1993), ako aj v publikácii **Slovenské poľovníctvo na prahu tretieho tisícročia** (Hell et al. 2000). Hovorí sa tu, okrem iného aj to, že problémy v poľovníctve vznikli najmä v dôsledku zmien v životom prostredí zveri.¹

¹ Išlo najmä o zmenu v obhospodarovaní poľnohospodárskych pozemkov. V dôsledku intenzifikácie poľnohospodárstva, zvyšovania výnosov pomocou chemizácie, vytvárania veľkých pozemkov atď., vznikali nepriaznivé ekologické podmienky pre malú zver. Jej početnosť sa katastroficky znížila, čo pretrváva aj v súčasnosti. Na druhej strane v dôsledku veľkých lánov, monokultúrneho pestovania plodín sa vytvárali vhodné existenčné podmienky pre raticovú zver. Zvýšila sa jej početnosť v dôsledku čoho narástli škody na úrode poľnohospodárskych plodín.

Ústredným orgánom štátnej správy poľovníctva bolo v tomto období Ministerstvo poľnohospodárstva a výživy SSR (MPVŽ). Zo strany Ministerstva lesného a vodného hospodárstva SSR (MLVH) boli námietky, že by sa mali kompetencie v poľovníctve zmeniť, pretože hlavnou zverou nie je už malá ale raticová zver. Po prevrate v roku 1989 sa ústredným orgánom štátnej správy poľovníctva stalo MLVH SR.

Situácia po roku 1990 a v súčasnosti

Po zmene spoločenských pomerov v roku 1989 došlo k prijatiu zákona č. 99/1993 Z. z., ktorým sa zmenil a doplnil zákon č. 23/1962 Zb. o poľovníctve. Bola to najmä reakcia na nové spoločensko-politické pomery. Išlo najmä o novú definíciu poľovníctva, vykonávanie práva poľovníctva (vlastník pozemku), výmera poľovného revíru kde je hlavným druhom jelena zver nemôže byť menšia ako 2 000 ha, pri ostatných druhoch zveri 1000 ha, výška nájomného sa určila podľa sadzovníka. Nakoniec došlo k prijatiu zákona 274/2009 Z. z. o poľovníctve. Obdobný vývoj bol aj v lesníckom zákonodarstve. Posledne je to zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších noviel.

Prehľad koncepčných materiálov, ktoré mali usmerniť ďalší vývoj poľovníctva na Slovensku do budúcnosti sa uvádza v koncepciu z roku 1993 s názvom **Súčasný stav a koncepcia rozvoja poľovníctva na Slovensku do roku 2010**, čo sme uviedli už aj v predchádzajúcom texte. Snahou bolo vytvoriť predpoklady na usporiadanie poľovníctva tak, aby sa stalo integrovanou súčasťou ochrany a tvorby životného prostredia a spĺňalo tiež požiadavky zahraničia. Koncepčné zámery sa spracovali podľa jednotlivých druhov poľovnej zveri (raticová, malá, vodná, ďalšie druhy). Uvádzali sa tu taktiež zámery ďalších poľovníckych aktivít (kynológia, strelectvo, osвета, právne predpisy). V nadväznosti na to MP SR (Beláček et al. 2000) vypracovalo **Analýzu vývoja a súčasného stavu poľovníctva na Slovensku za roky 1990 – 1998 a Opatrenia na stabilizáciu a na zlepšenie obhospodarovania poľovných revírov na Slovensku (2000 – 2003)**.

Ministerstvo pôdohospodárstva SR (MP SR), Sekcia lesnícka v roku 2012 na základe zákona č. 274/2009 Z. z. zadala Národnému lesníckemu centru (NLC), Lesníckemu výskumnému ústavu Zvolen (LVÚ) vypracovať ďalší koncepčný materiál, a to **Koncepciu rozvoja v Slovenskej republike**. Táto koncepcia (Konôpka et al. 2014) v skrátenej forme, po schválení na MP SR a ukončení legislatívneho procesu sa predložila na Úrad vlády SR 26. 6. 2013. Úrad vlády však z neznámych dôvodov ju na rokovanie vlády SR nepredložil. V ďalšom období došlo tu k určitým zmenám, keď sa termín dosiahnutia súladu skutočných početných stavov raticovej zveri s cieľovými predlžil o päť rokov, t. j. z roku 2025 na 2030. Vláda SR v roku 2017 schválila **Koncepciu rozvoja poľovníctva v SR – národný program rozvoja poľovníctva a zachovania genofondu voľne žijúcej zveri** (uznesenie č. 548 z 29. novembra 2017). Ide o dokument ktorý je platný v súčasnosti.

Osobitná pozornosť sa v týchto rokoch venovala metodike spracovania štatistických informácií o poľovníctve. Metodiku vypracoval LVÚ Zvolen. Rutinnú prevádzku štatistických informácií zabezpečuje NLC, ULZI Zvolen. Vďaka tomuto informačnému systému máme každoročne k dispozícii základné údaje o situácii v poľovníctve na Slovensku.

MP SR, Sekcia lesnícka v roku 1995 schválila **Metodický postup pre výpočet náhrad za poškodenie lesných porastov zverou**. K čiastočnej novele tohto postupu došlo v roku 1998, resp. 2006 (Findo a Petráš). Uvedení autori v roku 2011 v publikácii Ochrana lesa proti škodám zverou taktiež uvádzajú Metodický postup pre výpočet náhrad za poškodenie lesných porastov zverou. Posledne, v roku 2020 NLC, LVÚ Zvolen, Lesnícka ochranná služba v Banskej Štiavnici uverejnili on-line kalkulačku pre výpočet škôd spôsobovaných zverou v lesných porastoch (Gubka et al. 2020). Ešte treba dodať, že Vyhláškou č. 297/2011 Z. z. o lesnej hospodárskej evidencii sa zaviedla nová evidencia ochrany lesa (výskyt škodlivých činiteľov a nimi spôsobené poškodenie lesa, vrátane obhryzu a lúpania zverou, odhryzu zverou). Konkrétna metodika výpočtu škôd zverou na lesných porastov sa tu však neuviedla.

Súčasná diskrepancia medzi poľovníctvom a lesným hospodárstvom

Existujúce diskrepancie vyplývajú najmä z toho, že nie je súlad medzi skutočnou početnosťou raticovej zveri, jej štruktúrou a prírodnými podmienkami (stavom lesných porastov a poľnohospodárskych kultúr). Početnosť raticovej zveri je väčšia ako sú nevyhnutné zásoby biomasy potrebnej na konzumáciu pri ktorej nedochádza k nadmernému poškodzovaniu lesných porastov, či poľnohospodárskych kultúr. Preto početnosť raticovej zveri treba upraviť tak, aby sa dosiahol vzájomný súlad medzi početnosťou zveri, jej štruktúrou a potravnou bilanciou. Inými slovami preto, aby v dôsledku nadmernej konzumácie biomasy zverou nedochádzalo k neúnosným škodám na lesných porastoch a na poľnohospodárskych kultúrach.

Podstatu problému ukážeme na príklade skutočných jarných kmeňových stavov (JKS) raticovej zveri a jej normovaných kmeňových stavov (NKS) za roky 2000, 2010 a 2020. Informácie sa uvádzajú v tabuľke 1. Z tabuľky jednoznačne vyplýva, že skutočné JKS raticovej zveri sa s pribúdajúcimi rokmi výrazne zvyšoval. Zároveň pri všetkých druhoch raticovej zveri boli JKS väčšie ako NKS. Myslíme, že bližší komentár k tabuľke nie je potrebný – čísla v nej hovoria za všetko!

Závažnou skutočnosťou, ktorú treba zobrať do úvahy bolo to, že v doposiaľ spracovaných koncepciách rozvoja poľovníctva na Slovensku sa NKS zveri uvádzali tak ako ich schválila príslušná štátna správa poľovníctva. Aj keď tu platil jednotný predpis po spočítaní za všetky revíry, boli NKS raticovej zveri oveľa vyššie ako keď sa tieto stanovili podľa jednotného pokynu za celé územie Slovenska. Uvedieme to na príklade poslednej koncepcie rozvoja poľovníctva, ktorú schválila vláda SR (príloha koncepcie č. 1). NKS jelenej zveri boli v 2010 roku 35 200, 2015 roku 39 700 (v 2019 roku sú 39 400) jedincov. Pritom cieľový NKS jelenej zveri, ktorý sa uvádza v schválenej koncepcii sa stanovil na 32 700 jedincov, čo je podstatne menej ako to vyplývalo z rozhodnutí štátnej správy poľovníctva v rokoch 2010, 2015, 2019. Čiže závery uvedené v koncepcii sa nepremietali do jednotlivých poľovních revírov, čo je závažnou chybou. Týmto koncepcie, pokiaľ ide o NLKS zveri mali doposiaľ, resp. majú aj v súčasnosti v podstate len určitý ideový význam. Preto treba problematiku doriešiť.

Ešte treba dodať, že v pôvodnom návrhu koncepcie sa rátalo s dosiahnutím súladu JKS s NKS v roku 2025. V oficiálnom materiáli schválenom vládou SR je to v roku 2030. Vzhľadom na neplnenie záverov uvedených v koncepcii v poslednom období (tabuľka 1) treba nanovo prerátať intenzitu znižovania JKS do konca roka 2030. Lebo ak sa tak nestane stanovený zámer, dosiahnuť súlad medzi JKS a NKS raticovej zver do roku 2030 sa nespĺní.

Tabuľka 1. Jarné kmeňové stavy a normované kmeňové stavy (počet jedincov zaokrúhlených na 100) jednotlivých druhov raticovej zveri a ich porovnanie v rokoch 2000, 2010 a 2020

Table 1. Spring population numbers and standardized population numbers (number of individuals rounded to 100) of individual game species and their comparison in 2000, 2010 and 2020

Druh zveri	Jarný kmeňový stav (horný riadok), resp. normovaný kmeňový stav (dolný riadok) v sledovaných rokoch a ich pomery medzi danými rokmi						Rozdiel v jarných kmeňových a normovaných kmeňových stavoch v sledovaných rokoch		
	2000	2010	2020	2010/2000	2020/2010	2020/2000	2000	2010	2020
Srńčia	75 000	100 100	107 500	1,33	1,07	1,43			
	57 700	87 900	68 200	1,52	0,78	1,18	17 300	12 200	39 300
Jelenia	33 300	51 900	75 300	1,56	1,45	2,26			
	20 200	35 200	39 400	1,74	1,12	1,95	13 100	16 700	35 900
Diviacia	23 800	34 600	45 600	1,45	1,32	1,92			
	12 400	19 400	22 900	1,56	1,18	1,85	11 400	1 520	22 900
Danielia	5 700	11 200	22 700	1,96	2,03	3,98			
	3 400	5 800	8 300	1,71	1,43	2,44	2 300	5 400	14 400
Muflonia	7 100	12 500	14 000	1,76	1,12	1,97			
	3 200	7 100	9 000	2,22	1,27	2,81	3 900	5 400	5 000

Poznámka: Cieľové normované kmeňové stavy jednotlivých druhov raticovej zveri, ktoré sa nemôžu v roku 2030 prekročiť sú takéto: jelenia zver 32 700, danielia 4 300, muflonia 5 000, srńčia 84 300, diviacia 18 800 jedincov (viď aj prílohu č. 3 ku koncepcii z roku 2017).

Škody raticovou zverou na lesných porastoch

Ako sa už uviedlo, hlavným dôvodom pre zníženie skutočných JKS raticovej zveri je redukcia škôd na lesných porastoch ako aj poľnohospodárskych kultúrach. V LH sa škody v minulosti sledovali jednak podľa redukovanej plochy (ha) poškodenia, a to osobitne v mladých lesných porastoch a osobitne

v starších lesných porastoch. V mladých lesných porastoch v rokoch 1999/2000 – 2010/2011, po vyrovnaní priamkou sa pohybovali približne od 600 ha po 1 100 ha. V starších lesných porastoch približne od 100 ha po 330 ha. Jednoznačne išlo o stúpajúcu tendenciu. Ďalej v peňažných jednotkách, kde vznikla škoda v tomto časovom období približne od 210 tis. Euro po 630 tis. Euro. Náklady na ochranu lesných porastov sa pohybovali približne od 1,5 mil. Euro po 2,150 mil. Euro. Tak pri škodách ako aj nákladoch na ochranu lesa proti zveri išlo o stúpajúcu tendenciu (Konôpka et al. 2014). Ak by sme uvedené zistenia (vyrovnané priamkou) extrapolovali do súčasnosti, redukovaná plocha poškodenia v mladších lesných porastoch by bola väčšia o 500 ha (viac o 45 %), čiže 1 600 ha a v starších lesných porastoch o 230 ha (viac o 70 %), čiže 560 ha. Spolu je to viac o 730 ha (nárast o 51 %). Čiže celková redukovaná plocha by bola 2 160 ha. Pri ocenení (škoda) by to bolo zvýšenie o 420 tis. eur (viac o 67 %), čiže je to 1 050 tis. eur. Tak pri redukovanej ploche ako aj pri cene ide o zvýšenie. Pokiaľ ide o náklady na ochranu lesa proti zveri je tu zvýšenie o 650 tis. eur (viac o 30 %). Čiže je to 2,8 mil. eur. Ako z uvedeného vidieť tak redukovaná plocha, ako aj vzniknutá škoda mali väčší nárast ako náklady na ochranu lesných porastov proti zveri.

Idete skôr o teoretický prepočet, pretože relevantné informácie o poškodení porastov ako aj o škodách nie sú k dispozícii.² Pravdepodobnú situáciu v roku 2030 je ťažko predpovedať. Závisí to v prvom rade od reálnych JKS raticovej zveri v tomto časovom horizonte, ako aj ich štruktúra. Ďalej aká bude realizácia ochranných opatrení proti škodám zverou. Ak ale sa problémy budú riešiť tak ako doposiaľ, do úvahy prichádza skôr pesimisticky scenár. Inými slovami súlad medzi poľovníctvom a LH je v nedohľadne.

Ešte uvedieme niektoré informácie o škodách zverou na lesných porastoch v predchádzajúcom období, t. j. v rokoch 1990 – 1999 (Hell et al. 2000). V roku 1992 redukovaná plocha zverou poškodených porastov bola najväčšia 1 807 ha, škoda 27,3 mil. Sk. V roku 1998 sa znížila na minimum: redukovaná plocha bola 706 ha, škoda 7 mil. Sk. Najviac ochranných opatrení proti škodám zverou na lesných porastoch sa realizovalo v roku 1992 – 45 tis. ha, náklady 39 mil. ha. Potom rozsah ochranných opatrení klesal, najmenší bol v roku 1999 17 tis. ha, objem finančných nákladov 29 mil. Sk. Ak by sme škody spôsobené zverou na lesných porastoch vyrovnali priamkou vidíme, že postupne klesali. Naproti tomu náklady na ochranu proti škodám zverou sa podstatne nemenili (ročný priemer za desaťrocie bol 34 mil. eur).³

Celkovo možno povedať, že informácie o poškodení a škodách zverou na lesných porastoch sú veľmi heterogénne. Používali sa rozličné metodické postupy. Aj to je jeden z dôvodov prečo sa pri riešení vzťahu lesy a raticová zver nedosiahli pozitívne výsledky.

Návrhy na riešenie situácie

Vychádzať budeme z predošlej analýzy, vrátane citovaných publikácií v literatúre (Findo & Petráš 2006, 2011; Hell, et al. 2000, 2004, 2006; Konôpka, et al. 2006, 2014, 2015, 2020). Ďalej sa bude rešpektovať vládou SR schválená koncepcia rozvoja poľovníctva z roku 2017, ako aj prijaté strategické ciele, či zámery tak LH ako aj poľovníctva (Konôpka et al. 2020). Riešenie problematiky zúžime na LH a poľovníctvo (vynecháme poľnohospodárstvo). Zaoberať sa nebudeme extrémnymi prístupmi, či

² Podľa vyhlášky č. 297/2011 Z. z. (Gubka et al. 2019) sa objem dreva poškodeného zverou v rokoch 2012 až 2017 pohyboval od 1 408 m³ v roku 2017 až po 10 317 m³ v roku 2015. Výmera poškodených porastov zverou (stredné a silné poškodenie) bola od 1 201 ha v roku 2012 po 1 552 v roku 2015. Priemerná výmera na ktorej sa realizovala ochrana proti zveri bola v rokoch 2013 až 2017 od 35 151 ha v roku 2013 po 40 968 ha v roku 2015. Podľa metodického postupu z roku 1995 bolo v roku 2015 poškodené a zničené zverou 991 ha lesných porastov, pričom vznikla škoda za viac ako 826 tis. Euro. Podľa PSL v rokoch 2008 až 2017 sa výmera poškodených porastov zverou pohybovala (približne na desiatine výmery lesov kde sa robila obnova PSL) v rozmedzí od 32 do 38 tis. ha. Poškodenie lesných porastov zverou sa taktiež zisťovalo v rámci Inventarizácií a monitoringu a lesov (Šebeň 2017). Viac ako polovica poškodených jedincov zverou sa zistilo pri rakyte, takmer 40 % pri jedli, asi tretina pri javore horskom, jarabine vtáčej, jaseňi štíhlom a javore poľnom.

³ Podľa Správy o lesnom hospodárstve v SR 2020 škody zverou na lesných porastoch dosahovali 640 tis. eur. Náklady na ochranu lesných porastov proti zveri boli: 27,370 mil. eur. Taktiež sa tu uvádza, že v porovnaní s predchádzajúcim rokom (2012 až 2019) išlo o veľký pokles.

ideológiami, tak v poľovníctve, ako aj v LH. Pokúsime sa predložiť určité návrhy (alternatívy) riešení, ktoré by mohli prispieť k dosiahnutiu vzájomnému súladu medzi poslaním LH a poľovníctva. Vychádzať budeme z predpokladu, že sa budú rešpektovať objektívne platné skutočnosti, ako aj konštruktívny prístup k riešeniu problematiky, a to zo strany obidvoch zainteresovaných partnerov. Ďalej taktiež z toho, že poľovníci budú brať do úvahy, že predsa väčšiu prioritu má LH ako poľovníctvo. Že škody spôsobené zverou na lesných porastoch nesmú prekročiť určitú hranicu, v dôsledku ktorej by dochádzalo k ohrozeniu hlavného poslania LH. Inými slovami, že škody zverou na lesných porastoch sa budú akceptovať, ale len v takom rozsahu, že nedôjde k prekročeniu ich stanoveného únosného limitu.

Prvým a najvýznamnejším opatrením je dosiahnuť súlad medzi JKS a NKS raticovej zveri do roku 2030 v zmysle vládou SR prijatej koncepcie rozvoja poľovníctva. Treba uviesť, že cieľové NKS zveri sa stanovili podľa jednotlivých poľovných oblastí v zmysle Vyhlášky 344/2009 Z. z. ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve. Súčet NKS zveri podľa poľovných oblastí predstavuje situáciu na celej poľovnej ploche na Slovensku. Rozhodujúca je tu situácia v každej celej poľovnej oblasti. Nebrali sa do úvahy špecifiká v jednotlivých poľovných revíroch. Pritom samozrejme budú tu určité rozdiely v rámci jednotlivých poľovných revírov. Preto nemožno NKS zveri za poľovnú oblasť rozpisovať mechanicky na jednotlivé revíry. Ale si to vyžaduje realizovať osobitné prieskumy v jednotlivých poľovných revíroch. To môžu uskutočniť len vysokokvalifikovaní odborníci, ktorí sa profesionálne budú zaoberať touto problematikou a to tak na úrovni poľovníctva ako aj LH. Preto sa aj opatrenia rozdelili do dvoch skupín, a to na rozhodujúce ktorých realizáciu treba bezpodmienečne realizovať a na ďalšie, ktoré možno označiť ako doplnujúce. Samozrejme najväčší efekt možno dosiahnuť vtedy, ak budú tieto opatrenia na seba nadväzovať.

A. Rozhodujúce opatrenia

Cieľom bude vypracovať projekty na usporiadanie vzťahov lesa a zveri, resp. navrhnúť opatrenia na dosiahnutie súladu medzi poslaním a záujmami tak LH ako aj poľovníctva. Navrhne sa to zabezpečiť v rámci HÚL Konkrétne obnovením poľovníckeho prieskumu, čo sa bude realizovať v čase vypracúvania Programov starostlivosti o lesy (PSL).

Ide o obnovenie a rozšírenie prieskumu poľovného hospodárenia, ktorý sa vykonával už aj v minulosti v rámci HÚL (1981, 1983). V rámci tohto prieskumu sa zhodnotí poškodzovanie lesných porastov spôsobených zverou. Ďalej sa vypočítajú škody, ktoré vznikajú v dôsledku poškodenia lesných porastov zverou. Na základe uvedených dvoch analýz a vládou SR schválenej koncepcie rozvoja poľovníctva sa predloží návrh na realizáciu opatrení tak v poľovníctve, ako aj v LH.

Návrh bude pozostávať z troch častí, a to:

- 1) Zhodnotenia poľovníckeho hospodárenia v minulom období a v súčasnosti,
- 2) Zhodnotenia poškodzovania a škôd zverou na lesných porastoch v minulom období a v súčasnosti,
- 3) Návrhu opatrení v poľovníckom hospodárení a v ochrane lesov tak, aby sa dosiahol súlad medzi zájmami LH a poľovníctva.

1) Zhodnotenie poľovníckeho hospodárenia v minulom období a v súčasnosti. Rámcová metodika. Problémy ktoré sa budú riešiť

Zhodnotenie poľovného hospodárenia sa v podstate bude realizovať podľa zásad uvedených v Technickej príručke HÚL z roku 1983. Samozrejme po ich aktualizácii a novelizácii.

Novou skutočnosťou v porovnaní s minulosťou bude premietnutie zámerov uvedených v Koncepcii rozvoja poľovníctva na Slovensku, konkrétne jednotlivých poľovných oblastí do príslušných poľovných revírov. Pôjde najmä o NKS raticovej zveri. Pritom sa bude brať do úvahy, že nejde o plán ale o zámer. Preto pri stanovení NKS zveri, ako aj pri určení preliminárov lovu bude prípustná určitá odchýlka. Táto však nemôže byť väčšia ako sa uvádza v koncepcii pre poľovnú oblasť. Postup štátnej správy poľovníctva pri stanovovaní NKS zveri na jednotlivých úrovniach riadenia poľovníctva ako aj pri stanovovaní preliminárov lovu zveri sa uvádza v citovanej koncepcii. Takto by sa za desať rokov zabezpečila plošná realizácia zámerov – tak ako sa uvádza v koncepcii, najmä pokiaľ ide o súlad v početnosti JKS a NKS raticovej zveri.

Realizáciu tohto návrhu sa navrhuje realizovať rok pred obnovou Programov starostlivosti o lesy (PSL). Na rovni NLC, v ÚHÚL Zvolen sa navrhuje vytvoriť útvar, ktorý bude mať túto úlohu v pracovnej náplni. Problémov, ktoré tu treba vyriešiť je ešte oveľa viac. Jedným je aj to, že obnova PSL prebieha podľa toho ako končia predchádzajúce PSL (čiže približne na jednej desatine lesov Slovenska). Pritom uvedený prieskum by bolo najlepšie realizovať naraz za celú poľovnú oblasť. Preto treba doriešiť ako sa zabezpečiť prepojenie koncepčných poľovníckych zámerov medzi poľovnými oblasťami, poľovnými revírmi a obnovovanými PSL v jednotlivých lesných celkoch, resp. medzi obnovovanými PSL v jednotlivých lesných celkoch, medzi poľovnými oblasťami a poľovnými revírmi. Nebude to jednoduché, zrejme si to bude vyžadovať osobitné usmernenie.

2) Zhodnotenie poškodzovania a škôd zverou na lesných porastoch v minulosti a v súčasnosti. Rámcová metodika. Problémy ktoré treba riešiť

Údaje o poškodení a škodách zverou na lesných porastoch v minulosti sa preberú z podkladov, ktoré sú k dispozícii za jednotlivé subjekty kde prieskum bude prebiehať. Sú to jednak bývalé hlásenia o škodách zverou L 115, ako aj ďalšie nové informácie. Osobitne sa zistí súčasný stav v poškodzovaní lesných porastov zverou v súčasnosti, a to priamo v lesných porastoch, čo bude slúžiť aj na výpočet škôd na lesných porastoch. Táto škoda bude tvoriť východisko pre ďalšie riešenie problematiky, tak na úrovni LH a poľovníctva, ako aj vo vzťahu k subjektom, ktoré majú v prenajme poľovné revíry.

Možnosti ako zisťovať poškodenie lesných porastov zverou v súčasnosti a v nadväznosti na to uskutočniť výpočet škôd je viac, avšak najaktuálnejšie sú dve. Podľa metodiky do roku 2011, resp. podľa usmernenia z roku 2020 (Gubka et al. 2020). Alebo podľa príspevku Limitné hranice poškodzovania a škôd v mladých lesných porastoch spôsobených zverou (Konôpka et al. 2020). V druhom prípade ide viac o ústretový krok zo strany LH smerom k poľovníctvu. Podmienené je to samozrejme legalizáciou jedného z uvedených dvoch návrhov. Najlepšie riešenie by bolo uvedené návrhy na zisťovanie poškodenia lesných porastov zverou a výpočet škody najprv overiť a potom, po prípadných úpravách zostaviť definitívnu metodiku. Pritom treba zobrať do úvahy, že doterajšie spôsoby riešenia svoj účel nespĺnili. Nebolo možné ich využiť ani na vymáhanie škôd za poškodenie lesných porastov zverou v prenajatých revíroch. Napríklad podľa poľovníckej štatistiky z priemernej ročnej škody zverou na lesných porastoch za roky 2014 – 2018, ktorá bola 475 tis. eur sa uhradilo len 48 tis. eur (10 %). Takýto prístup k riešeniu vzťahov medzi poľovníctvom a LH veľa nepomohol. Preto treba hľadať iné, nové spôsoby riešenia tejto problematiky.

3) Návrh opatrení v poľovníckom hospodárení a v ochrane lesov tak, aby sa dosiahol súlad medzi zámermi LH a poľovníctva

Už z predchádzajúceho konštatovania vyplynulo že medzi skutočným JKS raticovej zveri a škodami, ktoré na lesných porastoch spôsobuje je súvislosť. Ak sa zvyšujú JKS raticovej zveri stúpajú aj škody na lesných porastoch a opačne. Preto problematiku treba riešiť v oboch oblastiach, a to tak v regulácii početnosti JKS raticovej zveri ako aj realizáciou opatrení na ochranu lesných porastov proti nej.⁴ Jedno s druhým vzájomne súvisí. Preto návrh opatrení uvedený v bode 1) a v bode 2) musí na seba nadväzovať. Možno povedať, že len takto možno dosiahnuť napĺňanie strategického cieľa, tak poľovníctva (zabezpečovanie trvalo udržateľného, racionálneho a cielavedomého obhospodarovania a využívania voľne žijúcej zveri ako prírodného bohatstva a súčasti prírodných ekosystémov) ako aj LH (zabezpečenie trvalo udržateľného obhospodarovania lesov založeného na primeranom (vyváženom) využívaní ich ekonomických, ekologických a sociálnych funkcií pre rozvoj spoločnosti, najmä vidieckych oblastí). A to je poslanie ako aj záujem tak poľovníctva, ako aj LH.

⁴ Stanoveniu cieľových stavov zveri sme sa venovali už aj v minulosti. Napríklad v roku 2003 (Konôpka, Hell, Lehocký). Z vykonaného rozboru vyplynulo, že je veľký nesúlad medzi JKS a NKS zveri. Aby sa poškodenie lesných porastov nezvyšovalo, navrhli sa realizovať jednak poľovnícke ako aj lesnícke opatrenia.

B. Ďalšie opatrenia

Tieto v podstate, dopĺňajú predchádzajúce. Samozrejme aj tu treba zabezpečiť vzájomný súlad medzi opatreniami v LH a v poľovníctve. V oboch prípadoch sa musí vychádzať z prírodných podmienok ako aj z vlastností lesných porastov. Predovšetkým tu ide o manažment raticovej zveri vo vzťahu k úživnosti poľných revírov, resp. k jej zvyšovaniu tak lesníckymi ako aj poľovníckymi opatreniami. V rámci lesníckych opatrení budú to taktiež opatrenia na ochranu lesných porastov proti poškodzovaniu raticovou zverou. V rámci poľovníckych opatrení pôjde v prvom rade o reguláciu druhovej štruktúry, početnosti a lovu raticovej zveri. Ďalej o zvyšovanie úživnosti poľných revírov.

Uvedú sa konkrétnejšie návrhy opatrení podľa nasledujúcej štruktúry:

1) Lesnícke opatrenia

- a) Hospodársko-úpravnicke (plánovanie)
- b) Realizácia opatrení v lesnej prevádzke, všeobecné zásady
- c) Realizácia ochranných opatrení v lesných porastoch, ich konkretizácia

2) Poľovnícke opatrenia

- a) Reguláciu druhovej štruktúry, početnosti a lovu raticovej zveri
- b) Zvyšovanie úživnosti poľných revírov

3) Komplexné opatrenia na zvýšenie úživnosti poľných revírov

1) Lesnícke opatrenia

a) Hospodársko-úpravnicke opatrenia (plánovanie)

Ide v prvom rade o rámcové plánovanie, ktorého hlavným výstupom sú modely hospodárenia. Ide o základné rozhodnutia, ciele a zásady hospodárenia. Tu treba okrem skutočného poškodzovania lesných porastov brať zreteľ aj na dlhodobé poľovnícke zámery. Pôjde najmä o opatrenia na zlepšenie súžitia lesa a zveri. Predstavuje širokú škálu opatrení týkajúcich sa hospodárskych spôsobov, ich foriem, ťažbovo-obnovných postupov, drevinového zloženia atď. V rámci základného rozhodnutia je to v prvom rade stanovovanie kategórie, resp. subkategórie lesov. V odôvodnených prípadoch treba vyhlásiť lesy osobitného určenia. V nadväznosti na to zásadne upraviť cieľové charakteristiky lesných porastov a ich obhospodarovanie. Takto treba riešiť situáciu aj vtedy, keď nie je možné prijať a zabezpečiť realizáciu takých opatrení, ktorými sa dosiahne súlad medzi záujmami poľovníctva a LH. Samozrejme toto rozhodnutie treba zdôvodniť aj ekonomicky. Nemôže to byť tak ako doteraz, keď zver krmíme cieľovými drevinami. Zbytočne vynakladáme peniaze, napríklad pri obnove porastov na optimálne drevinové zloženie lesných porastov, pričom výsledok je negatívny – vzniknú lesné porasty nevhodného drevinového zloženia.

b) Realizácia opatrení v lesnej prevádzke, všeobecné zásady a opatrenia

K týmto opatreniam prikrôčime v nadväznosti na úlohy vyplývajúce z PSL. Ide o určenie stupňov ohrozenia lesných porastov (drevín) poškodením zverou. Z množstva vplyvov sú tu veľmi významné rastová a vývojová fáza (vekové stupne) a dispozícia jednotlivých drevín na poškodenie. Odhryzom, vytýkaním zver najviac poškodzuje mladé lesné porasty (1. prípadne aj 2. vekový stupeň), obhryzom a lúpáním staršie lesné porasty, t. j. 3. až 5., prípadne aj 6. vekový stupeň. Kritéria na ohrozenie drevín podľa vegetačných stupňov, druhom obnovy sa uvádzajú v publikácii „Optimalizácia a manažmentu a zlepšovanie biotopu raticovej zveri“ (Konôpka et al. 2006), ako aj v publikácii „Ochrana lesov proti škodám zverou“ (2011). Ide o zaradenie lesných porastov do stupňov ohrozenia (1. malé, 2. stredné, 3. veľké), ktoré sa urobí podľa údajov uvedených v PSL. Ďalším dôležitým podkladom pri riešení problematiky sú informácie o koncentrácii zveri počas roka. Možné je to zabezpečiť vedením záznamov z pozorovaní jednotlivých druhov zveri. V nadväznosti na stupne ohrozenia porastov a koncentraciu zveri možno potom diferencovať realizáciu opatrení v ochrane lesa (bod c).

c) Realizácia ochranných opatrení v lesných porastoch podľa stupňa ich ohrozenia zverou

Zahrňa použitie technických prostriedkov na ochranu lesných porastov (drevín) proti zveri. Použijú sa vtedy, keď pomocou iných preventívnych postupov nie je možné dosiahnuť, aby poškodenie drevín pokleslo na únosnú úroveň. Ide o mladé lesné porasty (ochrana kultúr a nárastov: individuálna

(mechanická, repelentmi), oplotením, ochrana kmeňov: individuálna (mechanická, repelentmi, resp. malým oplotením). Alebo o staršie lesné porasty (ochrana kmeňov v žrdovinách a tenkých kmeňoviniách: individuálna (mechanická ochrana a repelentmi), mechanicko-biologická ochrana. K dispozícii je široká škála metód ochrany, ktorých použitie treba diferencovať podľa stupňov ohrozenia porastov a drevín. Rozhodujúca je účinnosť jednotlivých metód ako aj náklady na realizáciu. Ak ide o veľké ohrozenie lesných porastov (drevín) zverou nevyhnutné je použiť čo najúčinnnejšie metódy, aj keď sú finančne náročné. Pri strednom stupni, resp. malom ohrození možno použiť menej účinné a teda aj lacnejšie metódy. Nadväzuje sa tu na opatrenia uvedené v predchádzajúcej stati, t.j. na stupne ohrozenia lesných porastov (drevín) zverou. Pritom sa využijú doterajšie výsledky výskumu ako aj praxe. Veľmi dôležité sú poznatky z miestnych podmienok. Každý subjekt obhospodarujúci lesy by mal mať katalóg možných spôsobov technickej ochrany proti zveri s vyznačením najosvedčenejších prípravkov a metód pre miestne podmienky.⁵

2) Poľovnícke opatrenia

a) Reguláciu druhovej štruktúry, početnosti a lovu raticovej zveri

Problematika sa uviedla v stati: A. Rozhodujúce opatreniach, najmä bod 3.

Tu len doplníme, že v poľovných revíroch jeleních oblastí je hlavnou zverou zver jelenia. Treba ju v únosnej početnosti zachovať a obhospodarovať trvalo udržateľným spôsobom, tak aby sa nenarušovali záujmy spoločnosti najmä v odvetviach LH a poľnohospodárstva. Osobitnú pozornosť treba venovať zachovaniu jej genofondu. Pokiaľ ide o srnčie poľovné oblasti, tu je hlavnou zverou srnčia. Táto zásada sa však často nedodržiava. Vhodné podmienky sú tu aj pre danieliu a mufloniú zver. Táto by sa mala koncentrovať do príslušných poľovných lokalít. Pokiaľ ide o malú zver tu je problematika iná ako v predchádzajúcich dvoch poľovných oblastiach (touto problematikou sa nebudeme zaoberať, má vzťah najmä k poľnohospodárstvu). Diviacia zver má existenčné podmienky vo všetkých poľovných oblastiach. Pokiaľ ide o jej početnosť problematika je podobná ako pri jelenej, danieli a muflonej zveri.

b) Zvyšovanie úživnosti poľovných revírov

Mimoriadny význam tu majú pastevné plochy, tzn. lúčky a polička. Lúčky sú menej finančne náročné na obhospodarovanie ako polička. Pri správnom obhospodarovaní poskytujú spravidla zaujímavejšiu a kvalitnejšiu potravu ako polička. Pokiaľ ide o polička prednostne treba na nich pestovať najmä miešanky. Tieto poskytujú zveri pestrejšiu potravu, a po dlhší čas ako monokultúry. V lesných oblastiach pre jedného jedinca jelenej zveri sa odporúča mať minimálne 10 árov pestovných plôch, muflonej 5 árov, diviakov 3 áre a pre srnčiu zver 2,5 árov. Z lúčok a poličok by mala zver získavať aspoň 50 % zachovnej biomasy. Na poličku sa urodí asi 20 ton zelenej hmoty na 1 ha, z ktorej jelenia zver skonzumuje 50 – 70 %. Treba zdôrazniť, že zvyšovanie úživnosti v žiadnom prípade nemá slúžiť na nadmerné zvyšovanie početnosti zveri, ale najmä na zlepšovanie jej kvality a predovšetkým na zníženie škôd, ktoré spôsobuje na lesných porastoch. Osobitnú pozornosť treba venovať aj správnejmu prikrmovaniu zveri. Treba zdôrazniť, že prikrmovanie nemá slúžiť na nadmerné zvyšovanie početnosti zveri.

3) Komplexné opatrenia na zvýšenie úživnosti poľovných revírov

⁵ Závisí to samozrejme od toho, či máme na takto realizovanú ochranu lesných porastov dostatok finančných prostriedkov. V zmysle t. č. platného zákona č. 344/2009 Z. z. o poľovníctve, škody spôsobené zverou možno uplatňovať len ak sú lesné porasty chránili oplôtkami, mechanickou ochranou alebo chemickou ochranou proti ohryzu. Ak by sme to zobrali doslova, v niektorých poľovných revíroch by bola väčšina lesných porastov oplotená, alebo chránená mechanicky alebo chemicky. Pritom každá takto realizovaná ochrana by musela byť vysoko účinná. V prvom rade potrebné náklady na takúto ochranu lesných porastov proti zveri treba jednoznačne vykalkulovať. Potom, aj na základe týchto kalkulácií sa rozhodnúť, či je vôbec možné takto situáciu v LH vo vzťahu k poľovníctvu riešiť, alebo jednoznačne dosiahnuť to čo sa uvádza v koncepcii rozvoja poľovníctva do roku 2030 t. j. radikálne znížiť početnosť raticovej zveri. Prípadne prehodnotiť poslanie lesov v daných podmienkach, t. j. zaviesť subkategóriu lesov osobitného určenia, t. j. zverníky. Predošlé skúsenosti naznačili, že aj keď bolo na realizáciu pestovnej činnosti v LH, vrátane určenia lesov na ochranu lesov proti zveri pomerne dost finančných prostriedkov, nedosiahol sa vždy žiaduci efekt.

Pokiaľ ide o zvyšovanie úživnosti poľovních revírov najväčší efekt možno dosiahnuť komplexnými opatreniami, vzájomne zladenými lesníckymi a poľovníckymi opatreniami. Odporúča sa z mapových podkladov o stupňoch ohrozenia (poškodenia) lesných porastov zverou a jej koncentrácii vytvoriť zóny, kde by sa mohla zver najviac zdržiavať. V zimnom období, vrátane jari pred vegetáciou sú to porasty stredného a staršieho veku (pred začiatkom ich obnovy), kde zver tieto porasty najmenej ohrozuje (poškodzuje). Sem koncentrovať ťažba dreva, aby zver mala dostatok ohryzového materiálu. Ohryzový materiál treba aj zámerne pre zver pripravovať. Dôležité je zriadenie účelových ohryzových plôch, vysádzanie plodonosných drevín. Krmidlá, či krmné linky musia mať dostatočnú kapacitu pre krmivo, ktoré musí byť stále k dispozícii. Pochopiteľne tu treba brať do úvahy aj ďalšie okolnosti a podmienky (sprístupnenosť, vhodné pôdne podmienky), možnosť založenia políčok požadovanej výmery, zabezpečenie ochrany krmiva pred krádežami, prístup zveri k vode a podobne). Úživnosť poľovních revírov možno zvýšiť taktiež realizáciou prečistiek mladínach tam, kde nehrozí ohrozenie (poškodenie) porastov zverou.

Pokiaľ ide o letné obdobie, tu je prístup iný. Zver treba čo najviac rozptýliť po celej ploche lesných porastov. Ale aj tu platí, že zver musíme odlákať od najviac ohrozených porastov.⁶

Záver

Účelom tejto publikácie je sumarizovať návrhy na zlepšenie obhospodarovania a využívania voľne žijúcej zveri ako prírodného bohatstva a súčasti lesných ekosystémov. Pri manažmente zveri sa musí brať zreteľ na ekologické väzby s inými zložkami prírodného prostredia, v našom prípade s lesnými drevinami. Manažment zveri nemôže narúšať dynamickú rovnováhu v ekosystémoch. Tak v prírodných ako aj v umelých ekosystémoch musí sa zachovať, či podporovať biodiverzita, čo je predpoklad trvalo udržateľného rozvoja lesov, ako aj poľovníctva.

Na tomto mieste ešte pripomenieme odbornej verejnosti známu okolnosť, že na Slovensku existujú dva systémy riadenia poľovníctva: revírny a licenčný. Zopakujme si, že revírny systém je taký, keď fyzický subjekt, ktorý v revíri vykonáva právo poľovníctva nielen zver loví, ale je povinný zabezpečiť aj jej chov a ochranu v tomto teritóriu. Pri licenčnom systéme poľovníctva poľovník na základe licencie zver iba loví, ale chov a ochranu zveri zabezpečuje štát alebo poľovnícka organizácia. Na Slovensku sa aj po roku 1989 zachoval revírny systém poľovníctva. Sme presvedčení, že tento systém poľovníctva by sa mal zachovať aj do budúcnosti. Je to určitý ústretový prístup vo vzťahu k napĺňaniu požiadaviek a nárokov verejnosti, resp. občanov, ktorí majú záujem na trvalo udržateľnom, racionálnom a cielavedomom obhospodarovaní voľne žijúcej zveri. Zároveň ale treba uviesť, že tu pretrvávajú určité problémy. Pritom riešenie je v rešpektovaní objektívne platných skutočností a v konštruktívnom prístupe k riešeniu problematiky. Platí to pre oblasť poľovníctva, ako aj lesov, resp. LH. V prvom rade treba prijímať razantné opatrenia na to aby sa do roku 2030 dosiahol súlad medzi JKS a NKS raticovej zveri.

V príspevku sme sa v podstate zaoberali vzťahom medzi poľovníctvom a LH. Vynechali sme alebo len okrajovo uviedli niektoré problémy existujúce medzi poľovníctvom a poľnohospodárstvom. Túto problematiku, hlavne pokiaľ ide o raticovú zver, treba osobitne zhodnotiť, pretože je tu tiež veľmi kritická situácia. Pri zavádzaní opatrení treba zabezpečiť vzájomný súlad medzi záujmami poľovníkov a poľnohospodárov.

Podakovanie: Táto práca vznikla najmä vďaka riešeniu výskumných projektov APVV-14-0086 a APVV-18-0086, oboch financovaných Agentúrou na podporu výskumu a vývoja, ďalej aj v rámci riešenia úloh projektu „Progresívne metódy ochrany lesa v meniacich sa ekologických podmienkach (PROMOLES)” financovaného z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301).

⁶ O komplexné zabezpečenie súžitia lesa zveri sa pokúšalo už viacero autorov. Jedným z nich bol Ing. P. Časnocha, bývalý pracovník ŠL Topoľčianky (1968). Podľa neho toto komplexné riešenie pozostávalo z opatrení vo vlastnom chove raticovej zveri, starostlivosti o výživu zveri a v starostlivosti o jej životné prostredie. Prakticky sa tieto zásady aplikovali vo Veľkej zvernici Topoľčianky, ale aj v ďalších revíroch (napr. Poľana, Biely Váh). Podľa nášho názoru ide o metódu, ktorá môže v podstatnej miere prispieť k riešeniu súžitia lesa a zveri.

Literatúra

- Bakoš, A., Hell, P. et al., 1995: Poľovníctvo na Slovensku 1920 – 1995. Bratislava, Vydavateľstvo PaR-PRESS, 206 s.
- Časnocha, P., 1968: Súžitie lesa a zveri. Bratislava, Edícia Povereníctva SNR pre poľnohospodárstvo a výživu, 59 s.
- Findo, S., Petráš, R., 2006: Metodický postup pre hodnotenie a oceňovanie škôd spôsobených zverou v lese. Zvolen, LVÚ, 15 s., prílohy.
- Findo, S., Petráš, R., 2011: Ochrana lesa proti škodám zverou. Zvolen, NLC, LVÚ Zvolen, 283 s.
- Greguš, C., Kellarová, D., 2002: Hodnotenie dlhodobého rozvoja lesného hospodárstva do roku 2000 na Slovensku. ÚEL SAV, Lesoprojekt Zvolen, 81 s.
- Gubka, A., Machanský, M., Baková, K., Maľová, M., Kunca, A., 2019: Škody zverou v lesníckej evidencii. Aktuálne problémy v ochrane lesa. Zvolen, NLC, LVÚ, s. 72–75.
- Gubka, A., Dubec, M., Kunca A., 2020: Škody zverou a kalkulačka na ich výpočet. Les & Letokruhy, 8, s. 36–37.
- Gubka, A., Dubec, M., Baková, K., Nikolov, Ch., Kunca A., 2021: Kalkulačka na výpočet škôd zverou v lesoch. APOL, 2:163–166.
- Hell, P. et al., 1983: Súčasný stav a perspektívy ďalšieho rozvoja poľovníctva na Slovensku. Poľovnícke štúdie 8/1983, Bratislava, Príroda, 169 s.
- Hell, P. et al., 1993: Súčasný stav a návrh koncepcie rozvoja poľovníctva na Slovensku do roku 2010. Zvolen, LVÚ, 242 s.
- Hell, P. Konôpka, J., Lehocký, M. et al., 2000: Slovenské poľovníctvo na prahu tretieho tisícročia. Zvolen, LVÚ, 117 s,
- Hell, P., Konôpka, J., 2004: Veľkoplošné ekologické obhospodarovanie zveri v rámci poľovních oblastí a lokalít. Poľovnícka štúdie, 11/2004, 166 s.
- Konôpka, J., Hell, P., Lehocký, M., 2003: Cielové stavy raticovej zveri na Slovensku vo vzťahu ku škodám ňou spôsobených na lesných porastoch . Folia venatoria, 33:7–19.
- Konôpka, J. et al., 2006: Optimalizácia manažmentu a zlepšovanie biotopu raticovej zveri. Poľovnícke štúdie 11/2006, Zvolen, NLC, 197 s.
- Konôpka, J. Kaštier, P., Slamečka, J., 2014: Koncepcia rozvoja poľovníctva v SR. Poľovnícke štúdie 12/2014, Zvolen, NLC, 86 s.
- Konôpka, J., Kaštier, P., Konôpka, B., 2015: Teoretické východiská a praktické opatrenia na harmonizáciu záujmov lesného hospodárstva a poľovníctva na Slovensku. Lesnícky časopis - Forestry Journal, 61:114–123.
- Konôpka, J., 2019: Reanimácia oparení na ochranu lesa. Lesník, 6:14–16.
- Konôpka, J., Konôpka, B., Radocha, M., 2019: Alternatíva pre zisťovanie poškodenia a hodnotenia škôd zverou v mladých lesných porastoch. In: Aktuálne problémy v zakladaní a pestovaní lesa. Zvolen, NLC, s. 96–102.
- Konôpka, J., Konôpka, B., 2020: Limitné hranice poškodzovania a škôd zverou v mladých lesných porastoch spôsobených zverou. APOL, 2:238–246.
- Šebeň, V., 2017: Národná inventarizácia a monitoring lesov SR 2015–2016. Zvolen, NLC, 255 s.

Koncepčné a legislatívne dokumenty:

- Analýza vývoja a súčasného stavu poľovníctva na Slovensku za roky 1990 – 1998, Opatrenia na stabilizáciu a na zlepšenie obhospodarovania poľovní revírov na Slovensku. MP SR, 2000, 86 s.
- Koncepcia rozvoja poľovníctva v SR – národný program rozvoja poľovníctva a zachovania genofondu voľne žijúcej zveri (uznesenie č. 548 z 29. novembra 2017).
- Pracovné postupy HÚL, MLVH SSR, Bratislava, 1981, 93 s., prílohy.

Pokyny pre výpočet náhrad škôd na lesných porastoch a náhrad pri likvidácii v súvislosti s investičnou výstavbou“. Vydalo ich MLVH ČSSR pod č. 13, prílohy.

Rámcové smernice ochrany lesů. MZLVH SLH, 1965, 153 s.

Rozvoj poľovníctva na Slovensku do roku 1985. Poľovnícke štúdie 1/1973, Zvolen, VÚLH, 155 s.

Smernice na ochranu lesa. ŠPN, Bratislava, 1953, 124 s.

Smernice na ochranu lesov v SSR. Bratislava, Príroda, 2000, 260 s.

Správa o lesnom hospodárstve v SR za rok 2020. MPRV SR, NLC, 2020, 68 s.

Súčasný stav a koncepcia rozvoja poľovníctva na Slovensku do roku 2010. Zvolen, LVÚ, 1993, 242 s.

Technická príručka HÚL. Lesoprojekt, ústav pre HÚL, Zvolen, 584 s.

Vyhláška MPRV SSR č. 274/2009 z. z. ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve.

Vyhláška MPRV SR č. 297/2011 Z. z. o lesnej hospodárskej evidencii.

Zákonný článok XX/1983 Zb. o poľovke.

Zákon č. 225/1947 Zb. o poľovníctve.

Zákon č. 23/1962 Zb. o poľovníctve.

Zákon č. 100/1977 Zb. o hospodárení v lesoch a štátnej správe LH.

Zákon č. 99/1993 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 23/1962 Zb. o poľovníctve.

Zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch.

Zákon č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve.

Adresa:

doc. Ing. Jozef Konôpka, CSc., doc. Dr. Ing. Bohdan Konôpka, Národné lesnícke centrum – Lesnícky výskumný ústav Zvolen, T. G. Masaryka 2175/22, SK – 960 01 Zvolen, e-mail: jozef.konopka@nlcsk.org; bohdan.konopka@nlcsk.org